
A munkajogi kártérítési felelősség jogi természetete

Szalma József*

1. Bevezető gondolatok

Prugberger Professor nyolcvanadik születésnapja alkalmából e sorok szerzője az Ő eddigi munkásságának tiszteleg. Prugberger Professor rendkívül szerteágazó eddigi életművéről van szó. Szinte nincs oly kérdés, téma, a közjog és magánjog területéről (jogi személy, jogalanyiség,¹ egyedi munkaszerződés,²

* Egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK, Polgári Jogi és Római Jogi Tanszék.

¹ Ld. pl. Prugberger Tamás, *A csoport – jogalanyiség integratív szemléletét igénylő elméleti és gyakorlati tényezők*, in: *Az úniós csatlakozások hatása a letelepedés és a szolgáltatások szabad áramlása körében*, Tanulmánykötet, Novotni Kiadó, Miskolc, 2005, 149-159. old.; ibid, *Jogalanyiség, a dologi jog és a kötelmi jog kapcsolatának funkcionális elmélete*, Dissertationes Savarienses, 16. Savaria University Press, Szombathely, 1997; ibid, *A jogi személyiség kérdése Grosschmidnál és az új Ptk-ban*, in: Grossschmid gondolatai és az új magyar Ptk, Tanulmánykötet, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2013, 123-134. old.; ibid, *A korlátozottan cselekvőképes személy munkaszerződéskötési képességének problémája de lege lata és de lege ferenda*, Jogtudományi Közlöny, 2007/7-8. sz.

² Ld, pl. Prugberger Tamás, *Észrevételek az új Polgári Törvénykönyv egyes szerződéseket tartalmazó fejezetéhez*, Miskolci Jogi Szemle, 2007/2. szám, 91-95. old.; ibid, *A munkavégzéssel összefüggő szerződések jogdogmatikai és elhatárolási kérdései*, in: *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis* I. Debrecen, 2001, 19-36. old.; ibid-Fabók András, *A munkaszerződés, a szolgálati szerződés, a vállalkozás, a megbízás és a díjkítűzés elhatárolási problémái a biztosítási üzletkötői szerződések tükrében*, Magyar Jog, 2001/1.sz. Ld. továbbá Kenderes György által megalkotott, Prugberger Tamás által lektorált: *A munkaszerződés hazai szabályozásának alapkérdései* c. monográfiáját, mely megjelent a Novotni Alapítvány támogatásával, a Lícium Art közreműködésével, Miskolcon, 2007-ben, ebben különösen a munkaszerződés dogmatikai hovatartozásáról szóló fejezetet, 217-236. old.; Prugberger Tamás, Nádas György, *A munkavégzésre irányuló jogviszonyok vállalkozási vagy megbízási szerződéssé minősítése a felek egyikének akaratából*, in: *Liber Amicorum, Studio Stephano Kertész Dedicata, Ünnepi dolgozatok Kertész István tiszteletére*, ELTE ÁJK Munkajogi és Szociális Jogi Tanszék, Budapest, 2004; Prugberger Tamás, *A munkavégzéssel kapcsolatos szerződésnek a Polgári Törvénykönyvben történő szabályozásának kérdése*, in: *Kötelmi jogi kodifikációs tanulmányok*, szerk: Bíró György, Szalma József, Novotni Kiadó, Miskolc, 2005; ibid, *A munkavégzéssel összefüggő kapcsolatok jogi szabályozásának fejlődéstörténete*, in: *A civilisztika fejlődéstörténete*, Doktori Tankönyvek, szerk. Miskolczi Bodnár Péter, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006; Prugberger Tamás, *A munkavégzéssel összefüggő szerződések jogdogmatikai és elhatárolási kérdései*, *Collectio iuridica Universitatis Debreceniensis*, I. (szerk. Pósnán László), DUP Multiplex Media, Debrecen, 2001, 19-36. old.

kollektív szerződés,³ munkajog és szociális jog,⁴ a munkajog és a polgári jog kapcsolata,⁵ önfoglalkoztatás,⁶ munkajogi felelősség, fizetéseképtelenség, munkaerőkölcsönzés,⁷ csoportos létszámleépítés,⁸ sztrájkjog,⁹ szövetkezeti jog, agrárjog,¹⁰ közszolgálati jog és közszolgálati munkajog,¹¹ jogharmonizáció,¹² környezetvédelmi jog, emberi és kisebbségi jogok, stb.), melyet Prugberger Professor nem érintett volna, könyv, tanulmány, vagy tudományos vita formájában. Több mint ötszáz szerzői, társszerzői műről van szó. Ezeknek kompetens áttekintése és értékelése csupán több szakosított szerző hozzájárulásával lehetséges.

Hozzá fűzhető, hogy bármely kérdéssel foglalkozott, foglalkozik Prugberger Professor, Ő választott témájáról alapos és átgondolt, mindannyiszor saját érvekkel alátámasztva, a hazai és a külföldi jog lehetőleg minél teljesebb ismeretével írt és ír. Munkái – nemcsak a hazai jogdogmatikai, azaz tételes jogi,

³ Ld. Prugberger Tamás, *Az új Ptk. és a munkajogi szabályozás, különös tekintettel az egyéni és a kollektív munkaszerződésekre*, in: A munkajog és a polgári jog kodifikációs és funkcionális összefüggései, Tanulmánykötet, szerk. Manfred Ploetz és Tóth Hilda, Novotni Kiadó, Miskolc, 2001.

⁴ Ld. pl. Prugberger Tamás-Kenderes György, *A munka- és közszolgálati jog intézményrendszerének kritikai és összehasonlító jogi elemzése*, Novotni Kiadó, Miskolc, 2009, ebben ld. különösen: Az individuális munkajog és közszolgálati jog alapintézményei, 79-100.old.; Prugberger Tamás, *Az európai szociális jog vázlata*, Debreceni Egyetem ÁJK, Lícium-Art Könyvkiadó Kft, Debrecen, 2008, ebben ld.: Az európai társadalombiztosítási jog, Az európai egészségbiztosítási jog, Az európai kötelező nyugdíjbiztosítási jog, Rokkantsági nyugdíj az Unió régi tagállamaiban, Özvegyi nyugdíj, árvaellátás és más hátrahagyottakról való gondoskodás, valamint temetési segély 59-153. old., Az üzemi baleseti és a foglalkoztatási betegség esetére történő ellátás az Unió régi tagállamaiban, 157-172. old. ; Prugberger Tamás, Rácz Zoltán, Sztójkóné Hajdú Edit, *Szociális jog, Európai és magyar foglalkoztatás támogatási- és munkaügyi-, valamint munkavédelmi igazgatási jog*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006, ebben különösen, ld. A munkaerőpiac és foglalkoztatástámogatás rendszere az EU-ban és MO-on, 25-43.old.

⁵ Ld. pl. Prugberger Tamás, *Munkajog a polgári jogban a globalizálódó gazdasági viszonyok között* (Tanulmánygyűjtemény) – Debreceni Egyetem-Közgazdaságtudományi Kar, Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2006, ebben ld. pl., a munkajog és a polgári jog kapcsolata a személyek jogának tükrében, 14-26.old.; a munkavégzéssel összefüggő szerződések jogdogmatikai és elhatárolási kérdései, 28-71.old.

⁶ Ld. pl. Prugberger Tamás, *Az önfoglalkoztatás intézménye a nyugat-európai és a magyar jogban*, Magyar Jog, 2014/2. sz., 65-71. old.

⁷ Ld. pl. Prugberger Tamás, Fabók András, Tóth Hilda, *A munkaerőkölcsönzés kérdései*, Napi Jogász, 2001/5. sz.

⁸ Ld. pl. Prugberger Tamás, *Adalékok a csoportos létszámleépítés gyakorlatához*, Valóság, 2005/7, 78-84. old.

⁹ Ld. pl. Prugberger Tamás, *Munkajogi normatív értékek és a neoliberális globalizálódó gazdaság*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2008, 144. old.

¹⁰ Ld. pl. Prugberger Tamás, *Európai jogharmonizáció és a magyar agrárjog*, in: Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae, Külön lenyomat Veres JózsefEmlékkönyvből, Szeged, 1999, 269-286. old.; Prugberger Professor lektorálta a Csák Csilla, Nagy Zoltán, Olajos István, Orosz Gábor, Szilágy János Ede és Török Géza szerzőtársak közrműködésével megalkotott *Agrárjog – A Közös Agrárpolitika megvalósulása Magyarországon* c. Novotni Kiadó által, Miskolc, 2008-ban kiadott kötetet.

¹¹ Ld. pl. Prugberger Tamás, *A közszolgálati jog liberalizációja és a munkajogba olvasztása*, Valóság, 2007/1. sz.

¹² Ld. Prugberger Tamás, A 2005. évi német munkajog reform az AGENDA 2010-el és hasznosíthatóságának kérdése a magyar jogban, Jogtudományi Közlöny, 2006/5. sz. 159-170. old.

hanem jogösszehasonlítási és jogelméleti szempontból is¹³ – értékes hozzájárulást jelentenek a munkajog és a szociális jog elméletéhez és gyakorlatához.¹⁴

Munkásságának egy része a délvidéki magyar tudományossághoz is fűződik. A Vajdasági Magyar Tudományos Társaság (VMTT) több mint két évtizedes tematikus, azaz a Magyar Tudomány Napjának szentelt újvidéki tanácskozásain, a határon átívelő magyar-magyar tudományos együttműködés jegyében, meghívott előadóként, mindannyiszor részt vállalt és tanulmányai maradéktalanul megjelentek e tanácskozásoknak szentelt konferenciakötetekben. Legyen a tematika emberi jogi, kisebbségi jogi, környezetvédelmi, felsőoktatási, fenntartható fejlődési kerettémájú vagy célzatú. Közben tudományos munkái megjelentek Szerbiában, magyar (VMTT-s konferenciakötetekben), német¹⁵ és szerb nyelven (tudományos kari aktákban, vagy folyóiratokban, e sorok szerzőjének fordításában) fontos tudományos kommunikációs kérdésként. Nem véletlen, hogy Prugberger Tamást, a Vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémia, – mely a közelmúltig eredményesen működött, – tiszteletbeli tagjává választotta.

Prugberger Professor szerteágazó tudományos tevékenységére való tekintettel, ebből egy lényeges szegmentumot kiragadván, e sorok szerzője, jelen ünnepi tanulmányában olyan kérdésről van módjában értekezni, – amit Professor Úrral együtt, inkább közös nevezőként,¹⁶ mint egymástól eltérő jogfelfogásként fogalmaznék meg, – a munkajogi szerződésen kívüli és szerződési felelősség kodifikációs helyének témájáról, azaz a munkajogi felelősség jogi természetének, minősítésének vizsgálata céljából.

2. Kérdésfelvetés

Első szempillantásra úgy tűnhet, hogy a munkajogi kártérítési felelősség jogi természetének vizsgálata csupán doktrinális jelentőséggel bír. Pedig, anélkül, hogy prejudikálnánk a válaszadást, eleve úgy tűnik, hogy a munkajogi kártérítési felelősség osztályozása, hovatartozása (magánjog, közjog), korántsem csupán teoretikus kérdés, ugyancsak applikatív, azaz, kodifikációs, jogértelmezési és jogalkalmazási jelentőséggel (is) bír.¹⁷ Annál inkább, mert a munkajogi kártérítési felelősség gyűjtőfogalom, melynek több alkotó eleme, vagy vizsgálható szempontja

¹³ Ld. Prugberger Tamás-Ploetz Manfred, *Magyar és európai munkajog*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1994; Prugberger Tamás, *Európai és magyar összehasonlító munka- és közszolgálati jog*, KJK-KERSZÖV, Budapest, 2002.

¹⁴ Ld. pl. Prugberger Tamás, *Európai és magyar összehasonlító munka- és közszolgálati jog*, KJK-Kerszöv, Budapest, 2000, ebben: a munkával összefüggő szociális és egyéni alapjogok, a kollektív munkajog rendszer és célja, a kollektív szerződés, 41-121. old.

¹⁵ Ld. pl. Tamás Prugberger, *Kündigung- und Massenentlassungsregelungen in Ungarn und in den postkommunistischen Nachbarländer Ungarns*, Zbornik radova, Pravni fakultet u Novom Sadu (collected papers), Újvidéki Egyetem Jogtudományi Karának tudományos közlönye, XLII, 3/2008. sz., 383-399. old.

¹⁶ Ld. pl. Prugberger Tamás-Szalma József, *A munkaviszonyra irányuló szerződés és az új Ptk*, Gazdaság és Jog, 2012/10. sz. 14-17. old.

¹⁷ Ld. József Szalma, *Kodexfrage oder einheitliches Arbeitsrecht im ungarisches Recht*, Journal on European History of Law, Brünn-Brno (Cseh Köztársaság), 2013/2. sz. 118-122. old.

van, de olyan kérdés is, amely közös nevezőinél fogva, akár általánosan is meghatározható és mintegy egységében minősíthető esernyő-jogintézményként is szerepeltethető.

3. A munkajogi felelősség és alakzatai

Ha kolloquiálisan keresnénk a *definíciót* (habár: *omnis definitiones periculosus est*), akkor a kártérítési felelősség általános ismérveiből kiindulva, de a speciális felé haladva, azt mondhatnánk, hogy a munkajogi kártérítési felelősség a munkavégzéssel, vagy a munkajogviszonnyal kapcsolatos (akár szerződési, akár szerződésen kívüli) kényszerítő jogszabályok, kötelezettségek megszegéséből keletkezik, – aminek következtében a munkavállaló, a munkáltató, vagy harmadik személy (vagyoni, vagy nemvagyoni) kárt szenved. Ennél fogva, a károsult irányában, a kárért felelősségre vonható alany meghatározása, főszabályként okozói alapon történik (munkáltató és munkavállaló kölcsönös kárfelelőssége), kivételként azonban, a törvényi kárfelelősségtelépítés útján (munkáltató felelőssége munkavállaló harmadik személynek okozott káráért), a hagyományos, vagy általánosan elfogadott megoldás szerint, a munkáltató harmadik személy iránti kárfelelősségét szabja meg.¹⁸

Amennyiben a munkajogi kártérítési felelősséget alkotó elemeire bontjuk, annak alapján, hogy ez a munkajogviszonnyal és a munkavégzéssel kapcsolatos és annak alapján, hogy *ki a kárfelelős és ki a károsult*, – tényállástól függően, több lehetőség forog fenn.

Közelebbről: (a) a *munkáltató munkavállaló iránti kárfelelősségéről* akkor lehet szó, ha a munkaadó okozta, jogellenes magatartásával, a munkavállalónak a kárt. (b) Megfordítva, a *munkavállaló munkáltató irányában való kárfelelősségéről* akkor beszélünk, amikor a munkavállaló jogellenes magatartásával munkáltatójának kárt okozott. Mindkét esetben a *saját magartásért* való kárfelelősség szabályairól van szó.

Ha a munkajogviszonynál maradunk, és a munkavégzéssel kapcsolatban, a munkaidő alatt, a munkavégző (munkavállaló, alkalmazott) *harmadik személynek* okozott kárt, akkor a *mások magatartásáért való felelősség*¹⁹ talaján állunk, hiszen ilyenkor a károsult harmadik személynek jogában áll a munkáltatótól megtérítenie kárát. Ez esetben, a harmadik személynek a káráért elsődlegesen, azaz az elsődleges perben, a munkáltató felelős, de a másodlagos perben, a munkáltató *visszkereseti joggal* (regresszjog) élhet a munkavégzővel szemben, különösképpen, ha ő a harmadik személy kárát szándékosan, vagy súlyos gondatlansággal okozta.

¹⁸ Ld. Szalma József, *A munkajog hatása a polgári jogra*, Magyar Jog, a Magyar Jogász Egylet folyóirata, Budapest, 2015/3. sz. 182-187. old.

¹⁹ Ld. Ptk. 6:540-6:543. paragrafusait, in: Polgári Törvénykönyv, Patrocínium, Budapest, 2015, a továbbiakban: Ptk., 307-308. old. Ld. a magyar jogelméletben: Földi András, *A másért való felelősség a római jogban, Jogelméleti és összehasonlító polgári jogi kitekintéssel*, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004, 315-373. old.

Ha a felelősség *jogcíme* szerint vesszük szemügyre a munkajogi kártérítési felelősséget, akkor két alapvető felelősségi jogalap említhető: (c) a *szerződési* és a (d) *szerződésen kívüli* (deliktualis) felelősség.²⁰ Attól függően, hogy a kár a szerződés (esetünkben a munkaszerződés),²¹ vagy egy kényszerítő jogszabály, azaz törvényi tilalom (általános károkozási tilalom)²² megszegéséből következett-e be, a kárfelelősség lehet szerződési és deliktualis.

Nem utolsó sorban, a *kárfelelősségi feltételek* szempontjából vizsgálva, túlmenően az általános felelősségi feltételeken, mint a kár létrejötte,²³ a jogellenesség,²⁴ okozatosság²⁵ stb., a munkajogi felelősség lehet: (e) alanyi felelősség, amennyiben a felróhatóságot megszabó kártelepítés a *szubjektív* (v. vékességi) körülményektől függ,²⁶; vagy (f) *tárgyi*, azaz objektív (v. okozatossági), ha a cselekményből, vagy mulasztásból bekövetkező kár iránti felelősség pusztán okozatossági körülményen, tényeken, különösképpen veszélyes üzem, dolog használatán alapul, vétkességtől függetlenül.²⁷ Vagyis, a munkajogi felelősségrevonás *okáról* van szó, arról, minek alapján történik a *kárfelelősség telepítése*. A vétkességi felelősség azon múlik, hogy valakinek a károkozás szándékában volt, tehát az a felelős személy, aki a kárt tudatosan okozta, vagyis a

²⁰ Ld. Szalma József, *Gondolatok a kontraktuális és a deliktualis felelősségről, különös tekintettel az új Ptk vonatkozó szabályozására*, in: Acta facultatis Politico-Juridicae Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös Nominatae, tom. LI Ann.2014, Budapestini, ELTE, 2014, 209-226. old.; Szalma József, *Felelősség a szerződészegésért*, Publicationes Universitatis Miskolciensis, Tomus XXXIII, University Press, Miskolc, 2015, p. 335-353; Szalma József, *Felelősség a szerződészegésért*, in: Decem anni in European Union, III, Miskolci Jogtudományi Műhely, szerk. Sági Edit, Miskolc, Egyetemi Kiadó, 2015,170-191. old.; Szalma József, *Felelősség a szerződészegésért* (tanulmány), Jogtudományi Közlöny, MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának folyóirata, Budapest, 2015/4. sz.183-192. old.; Szalma József, *Európai doktrinális hatások az új Ptk. felelősségi szabályaira*, in: Glossa Iuridica (tematikus szám: Jog és felelősség), KRE ÁJK, Budapest, 2015, II. évfolyam 1-2. szám, 23-34. old. Ld. továbbá: József Szalma, *Abgrenzung der zivilrechtlichen von der strafrechtlichen Haftung*, Journal on European History of Law, Brünn-Brno, 2012/1. sz. 32-43. old.

²¹ Ld. a Ptk. 6:137. paragrafusát (Szerződészegés). Pl. in: Polgári Törvénykönyv, Patrocínium, Budapest, 2015 (a továbbiakban: Ptk.), 237. old.

²² Ld. a Ptk. 6:518, 6:519. paragrafusait. In: Ptk, 304. old.

²³ A német BGB 823. paragrafusának (I) bekezdése megszabja azokat a joggal oltalmazott értékeket, amelyeknek megsértése kárfelelősséggel jár. Nevezetesen e rendelkezés szerint, kártérítési felelősséggel tartozik az, aki jogellenesen és vétkesen megsérti másnak jogát vagy joggal oltalmazott javait, vagyis életét, testét, egészségét, vagy szabadságát és hasonló jogait. Vagyis, a kárfelelősség az alanyi jogok megsértéséből fakad. Ld. pl. Hein Kötz-Gerhard Wagner, *Deliktsrecht*, Zehnte neubearbeitete Auflage, Luchterhand, Wolters Kluwer, München, 2006, 49-41. old. Hasonló megoldást tartalmaz az osztrák OÁPTk, és svájci Kt.

²⁴ Ld. a Ptk. 6:518., 6:520. paragrafusait. In: Ptk., 304. old.

²⁵ Ld a Ptk erre vonatkozó főszabályát, mely szerint a kárért az a felelős, aki azt okozta: a Ptk. 6:519. paragrafusát. Ugyanakkor figyelembe kell venni a Ptk. 6:521. paragrafusát is, mely szerint nem állapítható meg az okozati összefüggés azzal a kárral kapcsolatban, amelyet a károkozó nem látott előre és nem is kellett előre látnia. Itt a Ptk. a jogi okozatosságot, mely egyébként teljesen objektív jelleggel bír, egy szubjektív, előreláthatósági körülménytől teszi függővé. Ld. Szalma József, *Okozatosság és polgári jogi felelősség*, Novotni Alapítvány a Magánjog fejlesztéséért, Miskolc, 2000, 34. oldal; Szalma József, *Szerződésen kívüli (deliktualis) felelősség az európai és a magyar magánjogban*, ELTE ÁJK Budapest Bíbor Kiadó, Miskolc, 2008, 395. old.; Szalma József, *A polgári jogi felelősség alapelvei*, Atlantis Kiadó, Újvidék, 2008, 72. old.

²⁶ Ld., Ptk. 6:519. paragrafusát. In: Ptk. 304. old.

²⁷ Ld. Ptk 6:535., 6:536. paragrafusait. In: Ptk. 306-307. old.

jogellenes cselekményt is akarta és annak következményeit is. Ezzel szemben, az okozatossági felelősség esetében, a károkozó az, akinek a jogellenes magatartásból következett be a kár. (Adott esetben e két feltétel más-más személy felelősségét vonhatja magával. Ugyanis egyes felelősségi feltételek, mint a vétkesség és az okozatosság, rendeltetésük szerint, nemcsak felelősségi feltételek, hanem egyúttal *rámutanak a felelős személyre, sőt, a felelősség mértékére* is. Ilyen, felelősség-mértékmeghatározó körülmény pl. a *társvétkesség* és a *többes okozás*, amikor vagy a *felelősségmegosztásra*, vagy az új Ptk szerint *egyetemleges felelősségre* kerülhet sor). De ilyen tényező a károsult és a harmadok személy károkozási hozzájárulása is.

A munkajogi felelősség akkor lehet objektív, veszélyes üzemi felelősség, ha a *munkavégzés fokozott kárveszéllyel járó dolog használatával, vagy tevékenység végzésével* kapcsolatos. Pontosabban, ha a kár a veszélyes üzemből, ugyan emberi (munkavállalói) közreműködéssel kezelt dologhatásból eredt. Olyan dologból, vagy tevékenységből, amely *helyzeténél, működésénél* vagy egyéb *sajátosságánál* fogva, *fokozott kárveszélyt* hordoz. Helyzeténél fogva egy általában nem kárveszélyes dolog magával vonhat veszélyes üzemi felelősséget. Pl. szabályszerűen parkolt gépjármű nem tekinthető veszélyes üzemenek, dolognak, de helytelenül parkolt, vagy mozgó gépjármű, igen. Veszélyesnek, pontosabban fokozott kárveszéllyel járónak minősíthető dolog lehet a munkaeszköz és ennek használata esetében, mint az általános veszélyes üzemi polgári jogi felelősség, a munkajogi felelősség is eltekint a vétkességi felelősségi feltételtől. Ilyenkor szerintem (a svájci Kt. megoldását figyelembe véve), a felelősségre vonható alany nem a munkavállaló, hanem a veszélyes üzem tulajdonosa, vagy bérlője, s ez rendszerint a vállalkozó.

A magyar jogban, és ritkábban előfordulóan, kivételesen, más jogrendszerekben is, a *vétkesség "objektívizálódott."* Ugyanis a klasszikus vétkességfogalom helyett a "szubjektív" felróhatóság az adott helyzetben általában elvárható magatartás tiszteletben tartásától függ. (Nyilván Marton Géza és Eörsi Gyula doktrínáinak hatására. Megjegyezhető, hogy Marton tanait a vétkesség objektívizálásáról Max Rümelin, a kortárs német felelősségjogász nem fogadta el és ennek a francia jog sem örvendett). Ami tulajdonképpen nem csupán az okozatosságon nyugvó objektív felelősséget kellene jelentse, hanem ettől eltérően, szubjektív felelősséget, akár mennyire is "objektívizálódott" a vétkesség.

A vétkesség "objektívizálódása" azáltal történt, hogy a szubjektív felróhatóság fogalma a *károkozó magatartást csupán "külsőleg"* ítéli meg, míg a "belső" szubjektív elhatározást mellőzi. Ezzel azonban még "nem léptünk be" az igazi, objektív, vagy veszélyes üzemi felelősség körébe. Ugyanis, ezen "objektívizált" "szubjektív" felróhatósági mérce helyébe – szemben a civilizált túlnyomó részében elfogadott szubjektív szándék, vagy gondatlanság helyett, – a különböző tipizált helyzetekre alkalmazott *sztenderdek szerinti elvárhatóság* lépett, így maradván a szubjektív felelősségi körben. E sztenderdek szerint, amennyiben *polgári jogi* (nem kereskedelmi) jogviszonyról van szó, akkor a *jó házigazda* (bonus pater familias), ha kereskedelmi (v. vállalkozói) jogviszonyról van szó, akkor az *üzleti szokások és a szokványok*, ha pedig *szakmai tartalmú* (ügyvédi, orvosi,

mérnöki) jogviszonyról van szó, akkor adott szakma, vagy hivatás szabályaitól való eltérés tekinthető a szubjektív felróhatóság (objektivizált) mércéjének. A "tárgyasított vétkesség" vagy elvárhatósági felelősségi mérce²⁸ és a hagyományos, pszichológiai értelemben vett, vétkességre alapozott szubjektív felelősség között, lényeges különbség mutatható ki. Ugyanis, a *vétkességnek vannak fokozatai* (szándékosság és gondatlanság), az *elvárhatósági felelősségnek pedig nincsenek*. Adott esetben, az általában elvárhatóval²⁹ ellentétes magatartás kártérítési felelősséget von magával, függetlenül a szándéktól. Az elvárhatóságtól a legkisebb eltérés is teljes felelősséghez vezet. Az elvárhatósági felelősséget valló és vállaló (magyar) doktrínában, a felelősség mértéke nem különbözhet aszerint, hogy valaki "nagyon" vagy "kicsit" tért el az általában, adott helyzetre nézve elvárt magatartástól. A károkozónak az elvárttól való legkisebb eltérése is, szándékától függetlenül, az ő teljes kárfelelősségét vonja magával. Ezzel szemben, a (szubjektív) vétkességre alapozó Ptk-k közül, mint pl. az osztrák OÁPtK, a vétkesség fokától, azaz a szándékosságtól és a gondatlanságtól teszi függővé a felelősség mértékét.³⁰ Ugyanis, a kárt szándékosan okozónak (böser Absicht) a károsultnak a teljes kárát köteles megtéríteni, azaz mind a felmerült kárt (damnum emergens), mind az elmaradt jövedelmet (lucrum cessans). A gondatlanul eljáró károkozónak azonban csupán a felmerült kárt köteles megtéríteni. Ennek a megoldásnak indokolt kritikája szerint, a kártérítési jog célja nem a károkozónak vétkességfokozat szerinti "büntetése", hanem mint a gyengébb félnek, a károsultnak a kártalanítása, vagyoni helyzetének károkozás előtti állapotának helyreállítása (in integrum restitutio). Ebből a szempontból szemlélve, az "elvárhatósági" mércének előnye abban mutatkozik meg, hogy a károsultat helyezi oltalmi körének középpontjába, és a sztenderdizált magatartástól való legkisebb károkozó eltérés is a teljes kár megtérítéséhez vezet. Hátránya, hogy az elvárhatósági mérce korlátozva van, az új Ptk megoldása szerint az előreláthatósági mércével, vagyis, amely kárt a károkozó nem volt köteles előre látni, vagy adott helyzetben nem látott, láthatott előre, neki nem róható fel és ezzel a károsult fokozott oltalma csökkent, csorbult.

A csupán elvárhatóságra épülő felelősségi jogcím, – amit egyébként az új Ptk. is, a régre támaszkodva, elfogadott, de mintájukra az Mt. is³¹ – nem maradhatott

²⁸ Ld. Ptk. 6:142. paragrafusának második mondatát (a szerződési felelősségnél) a szerződést megszegő fél felelőssége, az előreláthatóság hiánya esetén, kimentést nyer. In: Ptk. 238. old.

²⁹ Ld. a Ptk. 6:519. paragrafusát. In: Ptk, 304. old.

³⁰ Ld. az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch) 1324. paragrafusát. In: Kodex des Österreichisches Rechts, Bürgerliches Recht 2012/13, 43. Auflage, ABGB, 137. old.

³¹ Ld. Mt 179. paragrafusának (1) bekezdését: A munkavállaló a munkaviszonyból származó kötelezettségének megszegésével okozott kárt köteles megtéríteni, ha nem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben *elvárható*. A (3) bekezdés azonban a munkavállaló kártérítési felelősségét korlátozza, négyhavi távolléti díjának összegével. De *szándékos* vagy súlyosan gondatlan károkozás esetén *a teljes kárt* kell megtéríteni. Ezzel szemben a munkáltató munkavállalóval szembeni kárfelelőssége teljes, az Mt 167. paragrafusának (1) bekezdése alapján. Persze, a (2) bekezdés szerint a munkáltatónak nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét, amelyet a munkavállaló vétkes magatartásával okozott. V.ö.: Ptk. 6:143. paragrafusának (2) bekezdését (mely szerint a kártérítés mértéke a szerződésszegésnél a szerződés megkötésének időpontjában fennálló vagy fenn nem álló

meg egymagában, mert a vétkesség fokai, különösen a különleges felelősségek körében felelősség-mérték-meghatározó, vagy utólagos felelősségtelepítési jelentőséggel bírnak. Így a gépjármű felelősségbiztosításnál a biztosítónak (az eredményes primáris kárfelelősségi perben marasztalt teljesítőnek), visszkereseti- v. regresszjoga van a balesetet okozó járművezető iránt, ha a járművezető szándékosan, vagy súlyos gondatlanságból okozta a kárt. Úgy tűnik, hogy a munkajogi felelősségnél sem mutatkozik elegendőnek a csupán "az elvárttól" való eltérése a károkozónak, hanem pótfeltételként szükséges a szubjektív mérce is, különösképpen a másodlagos, azaz visszkereseti perben. Ha a kárt munkavégzés közben, munkaidő alatt, a munkavégző harmadik személynek, nemcsak az elvárttól eltérő jogellenes magatartásával, hanem emellett még szándékosan is okozta, szinte kivétel nélkül, minden európai jogrendszerben a munkáltató, harmadik személy iránti felelősség alapján megvalósított teljesítését követően, visszkereseti joggal élhet a károkozó munkavégzővel szemben. Úgy tűnik, így van ez, így kellene legyen, vagy van az Mt.-ben fellelhető joghézagok ellenére, a magyar jogban is.

Mint az általános szerződési felelősség, úgy a *munkajogi szerződési felelősség* is, tartalmában kettős: (a) Az első a munkaszerződésbe foglalt jogok és kötelezettségek iránti *teljesítési felelősség*, összhangban a pacta sunt servanda elvével. Ezt a felelősséget nevezzük *primáris felelősségnek*, vagy szerződési kötelemnek (Schuld). Ez, esetünkben, a munkáltató és a munkavállaló kölcsönös kötelezettsége. A másik felelősség, a *szekundáris felelősség* (Haftung) a *szerződés megszegéséből* (nemteljesítés, késedelmes teljesítés, nem szerződésszerű teljesítés, azaz köteleességszegés) *eredő károk* megtérítésének kötelessége.

A *deliktualis felelősségnél* nincs primáris és szekundáris felelősség, hacsak primárisként nem számítjuk a törvényi forrású általános károkozási tilalmat. Persze, feltehető a kérdés, hogyan választható el egymástól a munkajogviszonyt alapító szerződési és a deliktualis felelősség. Különösen akkor és amennyiben mindkettő tényszerűen fennáll. Ebben a tényállásban kérdés, hogy *kumulálható-e* a térítés.

Per definitionem, a munkajogi szerződési felelősség a *szerződés megszegéséből*, míg a munkavégzés közben beálló deliktualis károkozás az általános jogi aktus, a *törvényi (Ptk.) károkozási tilalom* megszegéséből ered. Ez azonban, az elhatárolás tekintetében, nem elegendő. Tényszerűen előfordulhat, hogy egy jogellenes cselekmény, vagy mulasztás *egyidejűleg ellentétben áll a szerződéssel és az általános károkozási tilalommal*. Vegyük példaként az *orvosi felelősséget*, tekintettel a gyógykezelési szerződésre és arra is, amit az EÜ törvény szabályoz. Az orvos részéről fennáll a *tájékoztatási kötelesség*, amit a törvény kényszerítő jogszabállyal irányoz elő. Ennek mulasztása tehát deliktum, törvényszegés. Maga a kezelési szerződés legtöbbször, jogi természeténél fogva, csupán eszköz- és nem célkötelem. Tehát az orvosnak mindent meg kell tennie, amit a hivatás előír, a beteg gyógyulása érdekében. Az orvosi felelősség akkor áll be, ha az orvos eltért a szakmai szabályoktól, akár a diagnózis, akár a

előreláthatóságtól függ). Az előreláthatóság, mint a felelősség mértékének meghatározója, a Ptk 6:521. paragrafusában előírányzottak szerint a deliktualis kárra is vonatkozik. (In: Ptk 304. old.). A Ptk *teljes kártérítésre* vonatkozó általános szabályát a 6:522. paragrafusának (1) bekezdése irányozza elő.

kezelés tekintetében. Ugyanakkor a beteg, aki nem tartotta be az orvosi tanácsokat, mentesíti az orvost a felelőssége alól.³²

Az új Ptk megoldása szerint a *non cummul* elve³³ érvényesül, – vagyis, a párhuzamos, azonos tényállásból előálló deliktuális és szerződési felelősség esetén csupán egy felelősségi jogcímen jár a károsultnak a kártérítés. Kérdés, hogy ez minden esetben indokolt-e. Ha műtét során, orvosi műhibaként az orvos a beteg testében felejt a tampont, vagy netán az orvosi műszert (ami előfordult a magyar orvosi praxisban és bírói gyakorlatban), ez nemcsak szerződésszegés, hanem deliktum is. Itt a szerződésszegésből egy (pl. negatív, vagy pozitív szerződési érdekkár), a deliktumból más kár (munkahelyi baleseti testi sérelemért járó jövdelempótló járadékszolgáltatási kötelezettség) származhat.³⁴ Ennél fogva, adott esetben, akár két jogcímen is igényelhető lehetne a kártérítés. Mindegyik jogcímen azt a kárt, ami a szerződés- vagy törvényellenes magatartásból következett.

Ami szerintem nem áll ellentétben a magyar és külföldi jogirodalomban vitatott „káronszerzési tilalmával”.³⁵ Ugyanis, amennyiben különböző (szerződési és deliktuális forrásokból), de azonos károkozó cselekményéből vagy mulasztásából származnak a károk, a teljes térítés elvének (Ptk.) értelmében a károsultat mindegyikért kárpótolni kell. Nota bene (megjegyezzük), a káronszerzés tilalma szinte felesleges, ha van jogalap nélküli gazdagodás (*condictio indebiti*), márpedig (a Ptk-ban) van.³⁶ Egyébként a káronszerzés tilalma (Grosschmid)³⁷ arról szól, hogy dolog (pl. közlekedési jármű) totálkára esetén a kárfelelős által történő teljes kártérítés kifizetését követően, a károsult az egyébként tulajdonában levő dologmaradványt, azaz a roncsot (*residium*), mert egyébként jogalap nélkül gazdagodhatna. Ez (a *residium*) a károkozót illetné meg.³⁸

Ezen túlmenően, a magyar jogban az egyes hivatásokra nézve (ügyvédi, orvosi hivatás), kötelező a (szakmai) *felelősségbiztosítás*.³⁹ Kérdés, hogy ezek a biztosítások, melyek rendszerint kockázatokban, vagy biztosítási összegben limitáltak (korlátozottak) a biztosítói általános üzletkötési feltételek útján, minden – ezekben a hivatásokban előforduló – kárkockázatokat lefednek-e. Pl. azt, hogy az ügyvéd mulasztott-e a megbízó ügyfél ügyében meghozott kedvezőtlen elsőfokú bírói döntés ellenében, határidőn belül fellebbezni, azaz rendes perorvoslattal élni. Tehát nem tűnik egyértelműnek, hogy a *non cummul* elve a szerződési, a deliktuális, vagy akár a felelősség biztosítására nézve általánosítható-e, indokolt volna-e. Azonos kár azonban nem kumulálható különböző jogalapokon. Így az

³² Ld. József Szalma, *Haftung für Rat, Auskunft und Gutachten im ungarischem Recht*, Wirtschaft und Recht im Osteuropa (WiRO), München, 2016/3. szám, 65-7o. old.

³³ Ld. a Ptk. 6:145. paragrafusát. In: Ptk. 238. old.

³⁴ Ld. a Ptk. 6:528. paragrafusát. In: Ptk, Patrocinium, Bp. 2o16, 32o. old.

³⁵ Ld. Szalma József, *Káronszerzés tilama*, Magyar Jog, 2o15/12. sz. 727-731. old.

³⁶ Ld. a Ptk.6:579-6:582. paragrafusait. In: Ptk,316. oldal.

³⁷ Ld. Grosschmid Béni, *Fejezetek kötelmi jogunk köréből*, I. kötet első kiadása 1898, második kiadása 1901, második kötet, 1900, jubileumi kiadás, 1932-1933. Ebben ld. a kártérítést (III. fejezet), a szolgáltatás módját (VI. fejezet), a természetes szolgáltatást (IX. fejezet), a pénztartozást (X. fejezet).

³⁸ V.ö.: Ptk 6:579. paragrafusának (1) bekezdését. In: Ptk.316. old.

³⁹ Ld. a Ptk 6:470. paragrafusát. In: Ptk.295. old.

Mt. helyesen állapítja meg, hogy munkabaleseti szociális járadékszolgáltatással csökkenthető a károkozó térítés, de tegyük hozzá, amennyiben pedig a szociális járadékszolgáltatás a károsult teljes kárát fedezi, nem kummulálható.⁴⁰

4. A munkajogi felelősség általános és különleges kárfelelősségi jellemzői

4.1. A munkaszerződés megszegéséből származó kártérítési felelősség és a Ptk általános szabályainak alkalmazása. Az Mt mint *lex specialis*. A Ptk és az Mt diskurzusa. A munkajogi kártérítési felelősség alapvonulatában nem különbözik az *általános, polgári jogi kártérítési felelősségtől*. Ugyanis az általános kártérítési felelősség *felelősségi feltételei* jelen kell legyenek a munkajogi felelősségnél is⁴¹ ahhoz, hogy a károkozó felelősségre vonható lehessen. Ez azt jelenti, hogy (a) a munkavégzéssel kapcsolatosan *kár*-következmény állt be, hogy (b) a cselekmény, vagy a mulasztás *jogellenes* volt, (c) hogy a cselekmény vagy mulasztás és a kárkövetkezmény között (döntő, adekvát, tipikus) *okozati összefüggés*⁴² mutatható ki, (da) hogy amennyiben szubjektív felelősségről van szó, a cselekvő vagy mulasztó *vétkes* (a magyar jogban eltért az általában adott helyzetben elvárt magatartáskövetelménytől, bár az Mt favorizálja a vétkességet); (db) továbbá amennyiben meg vannak a tárgyi vagy veszélyes üzemi felelősség feltételei, mivel a kár a fokozott veszéllyel járó, munkavégzés közben használt dologhatás eredményeképpen jött létre, akkor az *objektív*, okozatossági felróhatóság a felelősségi jogcím.

Annál fogva, hogy az általános kárfelelősségi feltételeknek jelen kell lenniük a munkajogi felelősségnél is, a munkajogi felelősséget a polgári jogi kártérítési felelősség körébe sorolhatjuk. Annak alapján, hogy tényállástól függően, a munkajogi felelősség lehet saját, vagy mások magatartásáért való felelősség, továbbá tárgyi, vagy alanyi felelősség, normatív alapját figyelembe véve (attól függően mely jogforrás megsértéséről van szó) pedig akár szerződési, vagy szerződésen kívüli – a munkajogi felelősség méltán minősíthető, mint a különleges polgári jogi felelősség egyik sajátos esete. Bizonyítják ezt a külföldi polgári jogi kódexek, mint a német BGB, mely a munkajogi kártérítési felelősséget kötelezettségszegésként minősíti.⁴³

Az új magyar Ptk szabályozza a szerződési felelősség általános ismérveit, de a munkajogi felelősséget nem vette fel a különleges felelősségi alakzatok körébe. Helyette a munkajogi felelősséget, úgy mint szerződési és szerződésen kívüli felelősséget a Munka törvénykönyve (Mt.) szabályozza, kifejezetten hivatkozva a

⁴⁰ Vö..az Mt. 172. paragrafus a) pontját.

⁴¹ Ld., Mt. 166. paragrafusának (1)-(3) bekezdéseit. Ld. továbbá, Szalma József, *Okozatosság és polgári jogi felelősség*, Novotni Kiadó a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc, 2000, 73. old.

⁴² Ld. Mt. 179. paragrafusának (2) bekezdését, mely egyébként a felelősségi feltételek fennforgásának *bizonyítási terhét* szabályozza. Ugyanis a munkavállalói kárfelelősség esetén a kárt, valamint az okozati összefüggést a munkáltatónak kell bizonyítania.

⁴³ Ld. a BGB 280.-ik paragrafusát (Schadenersatz wegen Pflichtverletzung) in: Prütting-Wegen, Weinreich, *BGB Kommentar*, Luchterhand, 2007, 436. old.

Ptk mögöttes szabályaira. Ugyanis, amennyiben az Mt. nem tartalmaz a munkajogi felelősségre nézve különleges szabályt, akkor a Ptk (általános felelősségi) szabályai a mérvadóak. Ugyanígy, a (teljesítési és nemteljesítési) felelősséget is magával vonó (egyedi) munkaszerződést, az új magyar Ptk nem vette fel egyes szerződéseket tartalmazó szabályainak körébe. Ehelyett a munkaszerződést az Mt. szabályozza. Történt ez annak ellenére, hogy a magyar vonatkozó jogirodalomban, többek között, az összehasonlító kodifikációs gyakorlatra hivatkozva, nem utolsó sorban, a munka világának jogi stabilitása érdekében, Prugberger professzor és vele együtt munkajogász kutató társai, valamint e sorok szerzője is, mind a munkaszerződésnek, mind a munkajogi felelősségnek felvételét javasolta az új Ptk-ba. Sőt, az új Ptk végleges szövegének országgyűlési elfogadása előtt, a megfelelő normatív szöveg kidolgozását is, Prugberger Professzorral együtt vállalta, a munkaszerződés és a munkajogi felelősségre nézve a szabályozási keretek normatív megfogalmazását.

4.2. Az egyedi és a kollektív munkaszerződés megszegéséből eredő kárfelelősség

4.2.1. Egyedi és szolgálati munkaszerződés megszegéséből származó kárfelelősség. A *munkaszerződés* a munkavállaló és a munkáltató között megkötött egyedi, visszterhes, tartós, vagy határozott időre szóló, a magyar jogban formális (írásbeli) szerződés, melynek tartalmát a munkavállaló és a munkáltató közötti kölcsönös kötelezettségek rögzítése képezi, egyfelől a munkavállaló munkavégzési kötelezettségeit, másfelől a munkáltató munkabérfizetési kötelezettségeit. A munkaszerződéssel jön létre a munkáltató és a munkavállaló közötti *munkaviszony*. A munkajogi viszonyt tehát a munkaszerződés hozza létre. A munkaszerződés magánjogi jellegű szerződés. Ez azt jelenti, hogy a felek elvben mellérendeltek, egyenrangúak. Ezen nem változtat az a tény, hogy a munkáltatónak jogában áll megszabni a munkavégzést. Ugyanis a munkavállaló javára a munkáltató kötelezettségeként munkavégzéséért megfelelő térítés jár.

Az összehasonlító jogirodalom, de a magyar jogirodalom is, megkülönbözteti a munkaszerződést a *szolgálati szerződéstől*. A kettő közötti különbség elsősorban a szerződés felei tekintetében mutatható ki. Míg a szolgálati szerződés elsősorban a közigazgatási (közszolgálati), a munkaszerződés a verseny- azaz vállalkozói szférában megkötött foglalkoztatási szerződés. A közszolgálati munkaszerződésre jellemző, hogy a munkavállaló, – azaz ebben a munkajogviszonyban – az alkalmazott, munkavégzési kötelezettsége előre, legtöbbször *törvényben meghatározott*, úgy mint *illetékesség és főként cél – ritkábban eredménykötelelem*. Pl. a bíró igazságszolgáltatási, vagy az ügyintéző ügyintézési tevékenysége. Ezzel szemben a munkaszerződés esetében a munkavégzés tartalma alapvetően a munkaszerződésben van megszabva, tartalmában pedig főszabályként eredménykötelelem. Míg a közszolgálati munkavégzés területén országos ún. tripartit (kormányzat, munkáltatók és munkavállalók képviselőinek) egyeztetése jellemző, addig a versenyszférában inkább maga a vállalkozáson belüli, munkáltató és a munkavállaló képviselői közötti egyeztetés a jellemző.

Habár a *vállalkozói szerződés* is munkavégzésre kötelez (a vállalkozói szerződést a Ptk egyébként szabályozza),⁴⁴ a munkaszerződéstől főként abban különbözik, hogy bizonyos, a megrendelő által, a megbízott meghatározott eredmény elérését célozza meg (pl. egy épület felépítése). Rendszerint a cél elérése határozza meg a vállalkozói szerződés tartamát, szemben a munkaszerződéssel, mely főszabályként határozatlan időre szól.

Mindkét szerződéstípus (munkaszerződés, szolgálati szerződés) esetében a szerződés megszegése (nemteljesítése, részleges teljesítése amennyiben a szerződés teljes szolgáltatás nyújtásáról szól, vagy nem szerződésszerű teljesítése) szerződési felelősséget von magával. A szerződésszegő köteles megtéríteni a szerződéshez hű félnek a szerződésszegésből származó kárát. Vonatkozik ez mindkét félre, a munkáltatóra és a munkavállalóra egyaránt. Más szóval, ha a szerződést a munkaadó szegte meg, akkor ő a munkavállalónak köteles megtérítenie a szerződésszegésből eredő kárát, és megfordítva, ha a szerződést a munkavállaló szegte meg, kártérítési felelősséggel tartozik a munkáltatónak. Elvben, összhangban a Ptk teljes kártérítési elvével, e kárfelelősség a teljes kár megtérítésére kötelezi a szerződést megszegő kárfelelőt.

4.2.2. A kollektív munkaszerződés megszegéséből származó kárfelelősség. Az egyedi munkaszerződésnek tiszteletben kell tartania a kollektív (vállalkozáson belüli, azaz speciális, vagy közszolgálati esetben általános) szerződés szabályait.⁴⁵ A lényeg abban van, hogy a kollektív szerződés rendeltetése, az egyes munkatevékenységek szerinti minimálbér meghatározása. A szerződéskötési szabadság körébe tartozik az ezen felüli bérezés. Vonatkozik ez főként a versenyszférára. Amennyiben a vállalkozáson belül megkötött kollektív szerződés egyes munkavégzési kategóriák számára előírányzott minimálbérezés és adott egyedi munkaszerződésben megszabott munkabér kisebb a kollektív szerződéssel előírányzottnál, a munkavállaló differenciált kártérítési igényvel fordulhat a bírósághoz. Vagyis, követelheti a vállalkozásban megkötött kollektív munkaszerződés egyes munkatevékenységekhez fűződő minimálbér és az egyedi munkaszerződésben megszabott ennél alacsonyabb bérezés közötti különbséget.

5. A munkajog és a polgári jog jogági kapcsolata, különös tekintettel a polgári jogi (deliktuális és szerződési) felelősségre

Az elmondottak alapján egyértelműnek tűnik, hogy a munka- és polgári jog egymással szoros kapcsolatban állnak. A munkabérek szintje megszabja a fogyasztás szintjét. Ily módon a bérek befolyásolják a termelés szintjét, megszabják a szolgáltatás, termelés (vállalkozás) és a fogyasztás kapcsolatát, kiváltván nemcsak a mikro- hanem makro gazdasági hatásokat.

⁴⁴ Ld. a Ptk. 6:238-6:256. paragrafusait. In: Ptk. 256-259. old.

⁴⁵ Ld. Szalma József, *A munkaszerződés, szolgálati szerződés és a kollektív szerződés*, Jogtudományi Közlöny, 2014/7-8. sz. 373-378. old; Szalma József, *A munkaszerződés, szolgálati szerződés és a kollektív szerződés*, Magyar Jog, 2014/1. sz. 52-57. old.

E kapcsolatra való tekintettel az új Ptk kidolgozása során *tudományos diskurzus* alakult ki. Voltak és vannak olyan álláspontok, melyek szerint a munkajog jogági szempontból szemlélve, ezzel együtt a munkajogi felelősség, közjogi jellege miatt, nem tartozik a polgári joghoz, hanem az elkülönült munkajoghoz. Más vélemény szerint azonban, a munkajog, különösképpen a szerződési és deliktális munkajogi felelősség, szerves része a polgári jognak. E két egymással ellentétes nézet mögött tulajdonképpen kétféle gazdaságfelfogás húzódik meg. Az egyik a liberális, a másik a szociális piacgazdálkodás elméletén alapul. Az első szerint a munka világa kizárólag a munkaerőkereslet és -kínálat kérdése, a második szerint pedig a tulajdon és tőke szociális felelősséggel jár, vagyis azzal, hogy a tulajdonnak tágabb értelemben vett társadalmi felelőssége is van. Nekem úgy tűnik, hogy az utóbbi álláspontot képviseli Prugberger Professzor számos munkájában.

Ennek a diskurzusnak igen fontos eleme a kollektív szerződések joga, vagyis a munkavállaló és a munkaadó közötti, nemcsak munkabéri egyeztetés. Hosszú távon szemlélve, a munkáltatónak érdeke az, hogy a munkavállaló tisztességes bért nyerjen és ezzel a munkaadó motiválja a foglalkoztatottat. A munkavállalónak pedig tartós érdeke az, hogy a vállalkozás eredményes legyen, hogy a vállalkozás terméke, szolgáltatása jó hírnévnek örvendjen, és ennek eredményeképpen a piacon megfelelő értékesítést nyerjen. Ez pedig kihat a bérek emelési lehetőségére. A munkabéri megállapodásnál azonban a munkáltató és a munkavállaló ellenérdekeltek: A munkaadó érdeke, hogy kiesebb, a munkavállaló érdeke, hogy nagyobb bértérítést nyerjen.

A munkáltató és a munkavállaló, alapvető érdekellentétük ellenére, hosszú jogfejlődés eredményeképpen, Európában és Magyarországon közös nevezőt találtak és ennek fő eszköze a kollektív szerződés jogintézménye. A munkavállaló is beleegyezhet a bérezési stagnációba, a munkahelyek csökkentése nélkül, ha a munkáltató új beruházási ciklus előtt áll. Ez után azonban a munkáltatónak is, pozitív gazdálkodása esetén, érdekében áll, hogy dolgozóit, akik a nyereséghez hozzá járultak, bérnöveléssel, további eredményes munkavégzésre serkentse.

A jogösszehasonlító kitekintés azt mutatja fel, hogy az egyedi munkaszerződés szerves része a polgári jognak és ebben is egyet értek Prugberger Professzorral. Már csupán annál fogva is, hogy a kontinentális Ptk-k (pl. a német BGB,⁴⁶ az Osztrák ÁPtk,⁴⁷ a svájci Kt,⁴⁸ a francia Code Civil⁴⁹) kötelmi jogában, azaz ennek egyes szerződéseket szabályozó részében, szinte kivétel nélkül, a munkaszerződés,

⁴⁶ Ld. a BGB 242. paragrafusát (Arbeitsvertrag), 611. paragrafusát (Dienstvertrag), 631. paragrafusát (Werkvertrag). In: Prütting, Wegen, Weinreich, *BGB Kommentar*, Luchrehand, 2007.

⁴⁷ Ld. ABGB, Dienstvertrag (szolgálati szerződés), 100, 152., 154., 1151-1161, 1486. paragrafusait, pl. in: Kodex des österreichischen Rechts, Bürgerliches Recht, 2012-13, Lexis-Nexis, Wien, 2012-13. V.ö.: Welsler-Zöchling-Jud, *Bürgerliches Recht*, Bd. II. Schuldrecht – Allgemeiner Teil, Schuldrecht – Besonderer Teil, Erbrecht, 14. Auflage, Manz'sche Verlags und universit. Buchhandlung, Wien, 2015, Der Dienstvertrag - Par. 1151. ABGB, und Abgrenzungen, ad 285. oldaltól.

⁴⁸ Ld. a svájci Code des obligations (Kt) 319-355. szakaszait melyek szabályozzák a contrat de travail-t, vagyis az egyedi munkaszerződést, valamint a kollektív munkaszerződést és a szolgálati szerződést, ld. in: *Code des Obligations*, Cancellarie federale, 2001, ad 122. old. et suit.

⁴⁹ Ld. a Code civil 1780. szakaszát, – contrat de travail, vagyis a kódex szóhasználata szerint: contrat du louage des domestiques et ouvriers (a munka bérlete), in: *Code civil*, 102. édition, Édition Dalloz, Paris, 2003, 1568. old.

mint külön nevesített szerződés, nyert szabályozást. Ettől az új Ptk eltért és a munkaszerződés szabályozását a Munka törvénykönyvére bízta,⁵⁰ meghagyván, hogy a Munka törvénykönyvében nem szabályozott kérdésekben mérvadó a Ptk "háttér"-szabályozása.⁵¹ Ugyanez történt a munkajogi felelősség szabályozása tekintetében is.⁵² Ennek a felelősségnek a szabályozását is átvállalta a Munka törvénykönyve.⁵³ Történt ez annak ellenére, hogy a jogösszehasonlítás azt mutatta ki, hogy a munkajogi felelősség is, úgy mint különleges felelősségi alakzat, helyet foglal az európai kontinentális Ptk-ban. Prugberger Professzorral együtt, társszerzőként írt munkáinkban, vagy önálló vonatkozó munkáimban, megfelelő érvekkel, azt az (egyetértő) álláspontot képviseltem, hogy mind a munkajogi szerződési, mind a munkajogi deliktuális felelősségnek helye lett volna az új Ptk-ban, már a jogösszehasonlításban elfogadott kodifikációs gyakorlat szempontjait, tapasztalatát is figyelembe véve. Az ellenkező nézetet valló szerzők szerint, akik a munkajogi felelősséget szívesebben látták és látják a Munka törvénykönyvében, azt vallották, vagy vallják, hogy a munkaszerződés, a munkajogi szerződési és deliktuális felelősség új Ptk-ba való inkorporációja "*kiürítette*" volna a *Munka törvénykönyvét*, ami, persze, ha egyáltalában érvnek számít, részben igaz. Vannak olyan, főként külföldi szerzők, de akadnak magyar szerzők is, akik szerint a *munkajog a munkaszerződés révén a polgári jog speciális ága* (Sonderzivilrecht), míg a munkavégzéshez fűződő kényszerítő jogszabályokkal előírányzott *szociális jogok* (pl. egészségbiztosítás, nyugdíjbiztosítás, balesetbiztosítás), a *közjog* részeit képezik, pontosabban a szociális jogot (Sozialrecht) alkotják. Ugyanis, a munkaszerződés a közérdekű és alkalmazotti, továbbá munkavállalói oldal oltalmát szolgáló korlátozások ellenére, a polgári jog *diszpozitív* szabályozási körébe tartozik. Szemben a szociális joggal, mely a munkavégzéssel kapcsolatos, azaz ehhez fűződő *imperatív* (kényszerítő) szabályokat tartalmazza. "Kiürülésről" tehát szó sincs, hiszen a munkajog polgári jogi és közjogi részeinek kodifikációs elkülönítésével nem sérül a vegyes szerkezetű, viszonylag elkülönült jogági besorolás lehetősége (Arbeitsrecht). Csupán az ésszerű szabályozási besorolásról van szó.

A kollektív szerződések jogát egy európai Polgári törvénykönyv szabályozza, az egyedi munkaszerződéshez fűződően, ez pedig a svájci kötelmi törvénykönyv. Ezt a joganyagot a magyar Munka törvénykönyve vállalta fel,⁵⁴ szintén az egyedi munkaszerződéshez fűződően.

A munkajogi felelősség Mt. általi szabályozása végül is jelentősen eltért a Ptk.-ban elfogadott általános felelősségi alakzattól. Az eltérés különösképpen és többek között, a *többes károkozásnál* mutatkozott meg. Míg a Ptk. a többes károkozásnál

⁵⁰ Ld. az Mt. 42-62. paragrafusait.

⁵¹ Ld. A munka törvénykönyve – 2012.évi I. törvény, kiegészítve a 2012. évi LXXXVI. törvény (Mth) vonatkozó részeivel és az 1992. évi XXII. törvény hatályos szakaszaival, Novissima Kiadó, Budapest, 2012, - 10. old, 31. paragrafusát. E tanulmányban: Mt.

⁵² Ld. az Mt. 177. paragrafusát, mely szerint a kár megtérítésére az Mt.-ben nem szabályozott részben a Ptk XXXI. fejezetének szabályait kell alkalmazni.

⁵³ Ld. Mt. 166-177. paragrafusait (a munkáltató kártérítési felelőssége), valamint 179-191. paragrafusait (a munkavállaló kártérítési felelőssége).

⁵⁴ Ld. Mt. 276-284. paragrafusait.

főszabályként az *egyetemleges* felelősséget irányozza elő (szemben az összehasonlító polgári jogban előírányozott kivételes egyetemlegességgel),⁵⁵ ezzel szemben az Mt a vétkességi, vagy okozatossági hozzájárulás alapján a primáris *osztott* felelősséget.⁵⁶ Nekem úgy tűnik, hogy ez a megoldás lett volna a helyes a Ptk-ban is.⁵⁷

6. Összegzés

Tételes jogi szemszögből szemlélve, a munkajogi felelősség keletkezzen a munkaszerződés-, akár a károkozás általános törvényi tilalmának megszegéséből, alapvetően polgári jogi felelősségnek minősíthető. Függetlenül attól, hogy az új Ptk. sem a munkaszerződést, sem a munkaviszonyból eredő, vagy ezzel kapcsolatos károkat nem szabályozta, átengedvén ezt az Mt. szabályozási hatáskörébe. Az Mt. és a Ptk. egymáshoz úgy viszonyul e tekintetben, hogy amennyiben a munkajogi felelősség adott kérdését illetően, az Mt. nem szabályoz, a Ptk általános kárfelelősségi szabályai a mérvadóak. Ha az Mt. a munkajogi felelősség vonatkozásában eltér a Ptk.-tól, akkor az Mt. a mérvadó (*lex specialis derogat legi generali*). Az Mt. pedig, sok tekintetben eltér a Ptk-tól, némely esetben indokoltan, némely esetben nem. Pl. eltér a kártérítés mértéke tekintetében, ami kérdés, hogy indokolt-e. A tételesjogi vizsgálat mellett, a jogelméleti és jogösszehasonlítási érvek, a szükségtelen eltérések miatt, amellet szólnak, hogy a munkajogi kártérítési felelősségnek, helye lett volna az új Ptk-ban, mégpedig a különleges felelősségi alakzatok körében.

⁵⁵ Ld. pl. A svájci Kt. 143. paragrafusának (2) bekezdését, mely szerint a többes károkozás esetén fellépő egyetemlegesség csak akkor érvényesül, ha a törvény az egyetemlegességet kifejezetten, egyes esetekre szólóan, előírányozza. Az egyetemlegesség ebben az esetben is csak akkor érvényesülhet, ha a vétkességi és az okozatossági hozzájárulás alapján az egyes károkozók szerinti (osztott) felelősség mértéke nem állapítható meg. Ld. in: Code des Obligations, Cancellarie fédérale, Payot, 2001, 13. old.

⁵⁶ Ugyanis az Mt. 181. paragrafusának (1) bekezdése értelmében (mely több munkavállaló együttes felelősségét szabályozza), a kárt a munkavállalók vétkessége arányában, ha ez nem állapítható meg, közrehatásuk arányában viselik.

⁵⁷ Ld., Szalma József, *Egyetemleges és osztott felelősség a többes károkozás esetén – különös tekintettel az új Ptk. rendelkezéseire*, Magyar Jog, 2016/6. sz. 321-328. old. Ld. a Ptk., 6:524. paragrafusát (Többek közös károkozása). In: Ptk. 305. old.